

מבט על, גיליון 889, 17 בינואר 2017

ארצות הברית וסין בפתח עידן טראמפ: התחלה קשה, פוטנציאל מרחיק לכת

אסף אוריון וניב חורש

בחירתו של דונלד טראמפ לנשיאות ארצות הברית בישרה שינוי בתחומים רבים של מדיניות המעצמה העולמית, וכניסתו לבית הלבן ב-20 בינואר תיתן את האות לתחילת מימוש הרשמי של קווי מדיניותו, המעורפלת בשלב זה. היחסים עם סין מסתמנים כתחום עניין עיקרי לממשל החדש, בהיותם משתנה מרכזי בכלכלת ארצות הברית, שעמדה במרכז מסע הבחירות של הנשיא הנכנס.

מסע זה היה רווי בהתקפות על סין, שאותה האשים בשורה ארוכה של עוולות, מ"אונס" של הכלכלה האמריקאית, דרך פיחות פרוץ של ה-יואן כדי להוזיל מוצרים סיניים בשוקי העולם, ועד האשמת סין ב"הונאת" ההתחממות הגלובלית. שנת בחירות בארצות הברית מתאפיינת לא פעם ברטוריקה תקיפה בכל הקשור למדיניות חוץ, אבל הסגנון שנקט טראמפ היה חריג בחריפותו, והזכיר את המלחמה הקרה. אצל האמריקאי הממוצע, הסובל משנים של קיפאון בשכר הריאלי ומאבדן משרות ייצור, סין נתפשת כיום כאיום חמור יותר מרוסיה, וטראמפ מינף זאת לתועלתו.

ברחוב הסיני, כמו גם בחוגי הממשל שם, סברו בתחילה רבים, כי מסע בחירות לחוד ונשיאות לחוד, וכי טראמפ ירסן את התבטאויותיו לאחר היבחרו. באופן אירוני, טראמפ אף נהנה מפופולריות בקרב רבים בסין למרות שלעג, לדוגמה, למבטאם של אנשי עסקים אסיאתיים באחת מעצרות הבחירות שלו. הסיבה לכך הייתה שהוא נתפס כאיש עסקים פרגמטי וחסר תקינות פוליטית. היו אף שקיוו לקץ עידן האידאולוגיות של המאה ה-20, וייחלו למדיניות חוץ אמריקאית "עסקית" ובדלנית, שתשים קץ לשיח הליברלי ולעיסוק בזכויות אדם מחוץ לארצות הברית, תצמצם את החיכוך בנושא עם סין, ותותיר לה כר פעולה רחב יותר.

אך טראמפ הוכח שוב כבלתי צפוי, כאשר בראשית דצמבר 2016 ניהל שיחת טלפון עם נשיאת טאיוואן, בניגוד למקובלות דיפלומטיות, הנהוגות זה עשורים במסגרת מדיניות "סין האחת". נוכח התגובות המופתעות אך מאופקות מסין, החריף טראמפ, והציב את מחויבותו למדיניות "סין האחת" כסוגיה אחת מתוך עסקה עתידית כוללת, שתעסוק בסחר, בשערי מטבע, בהדדיות במכסים, בים סין הדרומי ובצפון קוריאה. בין אם מדובר ברצף צעדים מתוכנן או בתגובה מהירה לנסיבות, ניתן ליחסם גם לתפישתו העסקית של טראמפ, החותר לערעור יריבו למשא ומתן באמצעות עמדות פתיחה קיצוניות ומפתיעות, שהוא אינו מחויב להשגתן בהמשך, אולם הן מסייעות לו לשפר תנאי מיקוח.

האפשרות לדיון מחודש במדיניות כלפי טאיוואן הינה בגדר תפנית, המאיימת לערער את אושיות היחסים עם סין. היה ניתן אולי לצפות שהדבר יוביל לאופוריה בקרב תומכיה האידאולוגיים של עצמאות טאיוואן ובקרב המייחלים למדיניות חוץ אמריקאית ניצית ומעורבת יותר. אולם האווירה בטאיוואן מתוחה מאוד, מתוך חשש, כי טראמפ, הידוע כאל-אידאולוגי, בחר בעקרון "סין האחת" כמנוף לחץ על סין בנושאים אחרים, וכי מי שבסוף תשלם את המחיר על כך היא טאיוואן עצמה. בשבועות האחרונים, מצאה עצמה טאיוואן תחת לחץ גובר של הצהרות סיניות תוקפניות, לצד נוכחות צבאית מוגברת באזור. מנגד, טראמפ כבר הספיק לסגת מעמדתו התקיפה, והודיע כי פגישה בינו לבין נשיאת טאיוואן תהיה "מעט לא הולמת".

הבית הלבן מיהר אמנם להבהיר כי מדיניות "סין האחת" איננה קלף מיקוח עם בייגינג, אך תגובותיה של סין היו חריפות, בהבהיר כי ערעור המדיניות, שהיא סוגיית ליבה, ועומדת בבסיס יחסיהן של שתי המעצמות, לא רק שלא יביא לשיפור יחסי הסחר ביניהן, אלא אף יפגע בהם, יגרור צעדי נגד, יעלה את הסיכון להסלמה צבאית, ועלול להידרדר ל"מלחמת סחר", שתזיק לשני הצדדים ולכלכלה העולמית. ההצהרות המילוליות לוו במעשים, כאשר הצי הסיני החרים כלי-שיט אמריקאי לא מאויש במים בינלאומיים באזור ים סין הדרומי, שבו גם הציבה סין אמצעים צבאיים נוספים; הופגנה פעילות אווירית וימית של סין בקרבת טאיוואן, בוצעו תרגילי אש של כוחות סין, ונערכה הפלגת בכורה של נושאת המטוסים הסינית לים סין המזרחי והדרומי.

עוצמת התגובה הסינית נעוצה בהיותה של טאיוואן סמל מובהק לתפישת הריבונות של סין, וסוגיית ליבה לאומית, שבהגנתה נבחנים המשטר והמפלגה. האתגר וההתרסה המפתיעים מצד טראמפ, שבחר לעשות בטאיוואן שימוש כקלף למיקוח כלכלי, הוטחו במשטר הסיני בעיתוי רגיש מבחינתו, כאשר עיניו נשואות לאיוש הוועדה המתמדת של צמרת המפלגה במליאה המתוכננת לנובמבר 2017, עיתוי גורלי, שבו יקבע הרכב המנהיגות של סין לשנים הקרובות. הצירוף הנפיץ של הסוגיה והעיתוי הרגישים כל כך, מצמצמים את מרחב התמרון ואת שולי הסובלנות של צמרת סין בדינמיקה המתפתחת.

אם לא היה די בחילופי המהלומות המילוליים ובאיתותים הצבאיים סביב טאיוואן והמרחב הימי, הוסיף טראמפ שמן למדורה, כאשר מינה לראש מועצת הסחר של הבית הלבן את פיטר נבארו, בעל עמדות ניציות כלפי סין, שדי היה בשמות ספריו בלבד ("מוות בידי סין" ו"המלחמות הבאות עם סין"), כדי לגרור עיסוק נוסף באפשרות ל"מלחמת הסחר" הקרבה, אם לא מעבר לכך. בהמשך התבטא טראמפ גם בזכות הגדלת הארסנל הגרעיני של ארצות הברית, אמירה שלא חמקה מאזני סין, גם אם הועלתה אולי בהקשרים אחרים. שימועיהם בפני הסנאט של המועמדים למזכירי ההגנה והמדינה בממשל הנכנס, גיימס מאטיס ורקס טילרסון, גררו תגובות אזהרה נוספות מסין, על אף גישתם המאוזנת.

בה בעת, מינה טראמפ לשגרירו בסין את מושל איווה, טרי בראנסטאד Terry Branstad, בזכות היכרותו מן העבר עם נשיא סין, שיגר לאחרונה לפגישות מטעמו בסין את ד"ר הנרי קיסינג'ר, היועץ לביטחון לאומי משנות השבעים, ומאבות כינון היחסים בין סין לארצות הברית, שנועדו בשעתו כדי להרחיקה מברית המועצות, ואף נפגש עם ג'ק מא, מייסד קבוצת "עליבאבא" הסינית. בצעדים אלה מבטא טראמפ הכרה בחשיבות יחסים בינאישיים ליחסים בין המדינות, ואפשר שהוא מבסס ערוצי תקשורת שקטים לשיכון המתחים, שמחוללת הזירה הפומבית.

נראה ששני הצדדים מזהים זה אצל זה תורפה ועיתוי רגיש, ופועלים למצותם, תוך הגברת הנפיצות. הסינים רואים בניצחון טראמפ בבחירות עדות לשקיעתה של השיטה הכלכלית-פוליטית האמריקאית. טראמפ עצמו הצהיר לא אחת שברצונו לשדרג את התשתיות באמריקה, כך שידביקו את אלו שבסין. מאידך, טראמפ מעודד מהתגובות ב-וול סטריט למדיניות הכלכלית המתהווה שלו, נוכח דיווחים על משבר כלכלי קרב בסין. העלאת הריבית האחרונה בארצות הברית דלדלה את רזרבות מטבע החוץ של סין, ותקשה על יציבות שער החליפין של היואן. אולם פיחות עתידי במטבע הסיני כתוצאה מכך, או מלחמת סחר כוללת, אינם אינטרס אמריקאי. על כן, אפשר שטראמפ ישמע לעצת מחלקת המדינה ולד"ר קיסינג'ר, לחתור להרגעה בין המדינות וליישוב המחלוקות ביניהן באופן בונה.

עבור ישראל מגלמת המתיחות הגוברת בין שתי המעצמות בעיקר פוטנציאל שלילי, כאשר עד כה הצליחה לשלב בתבונה יחסים אסטרטגיים קרובים עם ארצות הברית ויחסי כלכלה משגשגים עם סין. בעקבות משבר חמור בעשור שעבר סביב ייצוא בטחוני מ ישראל לסין, אשר עורר את זעמה של ארצות הברית, מגבילה עצמה ישראל בתחום זה ומקפידה על תיאום הדוק עם הממשל בנושא. הן לישראל והן לסין נוח לנהל את היחסים ביניהן בעיקר בממד הכלכלי, ובשנים האחרונות חל גידול ניכר ביחסי הסחר והכלכלה בין ישראל לסין, אשר שוקיה, הונה וכושר הייצור שלה מהווים פוטנציאל צמיחה משמעותי לכלכלת ישראל, בדגש על טכנולוגיה עילית, חדשנות ופריקטים של תשתית.

אולם, כאשר המתחים ביחסי ארצות הברית עם סין, הגוברים מזה זמן, מתרחבים מן המישור הצבאי-בטחוני אל המישור הכלכלי-מסחרי, גובר הסיכון שיקרינו על יחסי ישראל עם ארצות הברית מצד אחד ועם סין – מצד שני. זאת, למרות שישראל מקפידה להימנע מנקיטת עמדה בין הצדדים ולפעול במסגרת ההבנות הקיימות בתחום הביטחוני. לאור זאת, מומלץ לממשלת ישראל לדון עם הממשל הנכנס בארצות הברית, בנוסף לנושאי המזרח התיכון, גם על "משולש היחסים" עם סין, וכך להקדים ולהפיג מתיחויות אפשריות באמצעות ערוצי הידברות שקטים ומקצועיים, הרחק מן המדיה הסואנת.

ניב חורש הוא פרופ' ללימודי סין בת-זמננו באוניברסיטת דרהאם בבריטניה